

Крошка С.А. Умови адаптації внутрішньо переміщених осіб та студентів із зони АТО / С. А. Крошка // Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / ВП «ЛПК ЛНУ імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ : ФОП Пронькіна К. В. – 2017. – С.104-108.

Актуальність. У статті розкрито умови адаптації внутрішньо переміщених осіб та студентів із зони АТО. Розкрито форми, засоби, методи роботи Лисичанського педагогічного коледжу щодо створення організаційно-педагогічних умов адаптації учнівської молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб, до середовища навчання.

Ключові слова: адаптація, студенти, педагогічні умови, внутрішньо переміщені особи.

Крошка Світлана Андріївна

Відокремлений підрозділ «Лисичанський педагогічний коледж
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»

м. Лисичанськ

УМОВИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА СТУДЕНТІВ ІЗ ЗОНИ АТО

Події на Сході України призвели до значного переміщення громадян усередині нашої держави. Мешканці нашої країни стали заручниками надзвичайної ситуації (військові дії на території держави), що призвела до порушення нормальних умов життя і діяльності людей, людських і матеріальних втрат. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб на території України зіштовхується з рядом проблем, які нині повною мірою не врегульовані.

Чималу частину внутрішньо переміщених осіб представляють студенти й науковці, які також скаржаться на проблеми, з якими їм довелося зіштовхнутися у процесі суспільної інтеграції на вільній території: складна

адаптація на новому місці, відсутність матеріально-технічної бази й базових умов для навчання та життя, недостатню кількість викладачів, проблеми з гуртожитками тощо.

Ситуація, в якій опинилися студенти-переселенці, стала своєрідним професійним викликом для всієї педагогічної громадськості. Як швидко й оперативно ми зуміємо подолати труднощі, освоїмо те, чого не знаємо, навчимося самі і навчимо колег, залежить від нас самих.

Молодь, переважно студентство, змушені повністю змінювати свій звичний спосіб життя, оточення та систему навчання. Адже переведення до нового навчального закладу в більшості випадків взаємопов'язане зі стресом, страхом перед змінами, новим колективом та новим місцем. Кожен студент-переселенець стикається з низкою проблем, які включають в себе всі сфери людського життя: економічні, соціальні, побутові, організаційні та психологічні.

В зарубіжній психології вивчення поведінки в складних ситуаціях відбувається в декількох напрямках. Р.Лазарус і Фолкмен (1984) підкреслюють роль когнітивних конструктів, що обумовлюють способи реагування на життєві труднощі [2, 3]. Коста та Маккрей (1992) акцентують на впливі особистісних чинників, що визначають переваги особистості до вибору тих чи інших стратегій поведінки в складних обставинах [2, 3]. Лер і Томе (1993) приділяють увагу аналізу самих складних ситуацій, передбачаючи вплив контексту на вибір стилю реагування [2]. Інтерпретація феноменів захисту та опанування пов'язана також із вивченням природи індивідуальної поведінки в контексті проблеми стресу (Г. Сельє, 1991), уявлення про інформаційний та емоційний стрес, що проявляються в ситуаціях загрози, небезпеки, образи [3].

2015 року Постановою № 1094 Кабінету Міністрів України була затверджена Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року.

Урядом країни прийнято ряд нормативних актів, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції», «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції», Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Слід зазначити, що ці документи не є статичними, до них постійно вносяться зміни, що допомагає законодавчо врегульовувати нововиявлені проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Сьогодні особливо зростає необхідність свідомої активності керівників навчальних закладів, спрямованої на підтримку, регулювання і формування здорового соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі і закладі в цілому.

Мета: розкрити форми, засоби, методи роботи Лисичанського педагогічного коледжу щодо створення організаційно-педагогічних умов адаптації учнівської молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб, до середовища навчання.

Соціально-психологічний момент є найтривалішим та найважчим. Адже він вимагає від викладацького складу особливої емпатії, уваги та десь, навіть, креативності, щоб студент-переселенець легше звикав до нового.

Одним із факторів, що характеризує особистість в кризових ситуаціях життєдіяльності є рівень порушення психічної адаптації, що пов'язано не тільки зі скритими емоційними порушеннями, міжособистісними конфліктами, але й індивідуальними механізмами переробки стресу і механізмами психологічного захисту. Вимушена зміна місця проживання може призвести до психологічного травмування. Психотравма є наслідком конкретної надзвичайної ситуації (вимушене переселення), яка перевищує адаптаційні можливості організму, супроводжується страхом, безпорадністю.

Слід звернути увагу на те, що за умови переживання особою стресу протягом довгого часу, пов'язаного з вимушеною зміною місця проживання і

не отриманням кваліфікованої допомоги, значно збільшується вірогідність розвитку в неї серйозних емоційних, поведінкових, стресових розладів.

Одним із ефективних засобів психологічної підтримки та відновлення психічного здоров'я і психологічної рівноваги після перебування в екстремальній ситуації є психологічний дебрифінг – групове обговорення пережитої екстремальної ситуації, що сприяє розумінню причин, які викликають стрес, і усвідомленню дій, необхідних для усунення цих причин (Джефрі Мітчел) [3].

Специфіка роботи зі студентами із зони АТО має певні особливості: головне для цих осіб мати почуття безпеки, тож важливо його створити.

В Лисичанському педагогічному коледжі станом на 08.09.16р. навчається 10 внутрішньо переміщених осіб; дітей військовослужбовців на 01.10.16р. – 7 осіб, студентів з так званої «сірої» або «нульової» зони – 21 особа.

Мета супроводу таких осіб: навчити їх пристосовуватися до дійсності і долати психотравмуючі впливи, завдання – формувати відчуття безпеки, спокою і надії, зв'язок з іншими людьми, сприяти доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки, зміцнювати віру в свої можливості, сприяти адаптації до нових умов, набуття власної цілісності, значущості, усвідомлення сенсу його буття.

Освітня робота з категорією таких студентів спрямована на формування нового рівня міжособистісних стосунків, позитивних життєвих цінностей, оптимістичного світобачення, комунікативно-мовленнєвої компетенції.

У своїй роботі адміністрація та викладачі коледжу зі студентами даної категорії використовують професійний досвід, залучають їх до активного життя навчального закладу, дають можливість швидше адаптуватися і знайти друзів.

Початковим етапом цієї роботи є діагностика, в основу якої покладені: характеристика особливостей і можливостей полікультурного освітнього простору; облік результатів виховання; принципи взаємодії сім'ї, коледжу, соціуму в підтримці та захисті; розробка методів педагогічного керівництва

процесом адаптації та підтримки студентів в полікультурному освітньому просторі.

Для повноцінного входження студентів-переселенців в освітній процес у коледжі створюють спеціально змодельовану ситуацію успіху: стимулювання ініціативи, творчості, прагнення до самостійності; відмова від надмірної опіки; надання права вибору, уникання практики примусу; надання часу для самостійної вільної діяльності, усамітнення; давати змогу завершити розпочату справу і побачити кінцевий результат своєї діяльності; зіставлення успіхів з його попередніми досягненнями; задоволення потреби у визнанні шляхом заохочення, схвалення, позитивної оцінки дій та результатів діяльності.

Завдяки систематичній роботі волонтерів Лисичанського педагогічного коледжу реалізується безліч благодійних акцій: «Милосердя»: спрямована на допомогу малозабезпеченим громадянам та переселенцям, які потребують допомоги; «Від серця до серця крокуй, милосердя»; «Не будь байдужим» та ін.

Добра справа є успішною тоді, коли її виконує команда ініціативних та вмотивованих людей. Праця задля суспільного блага неможлива без відкритих сердець та бажання допомогти. Волонтерами є і студенти-переселенці. Слід відзначити вклад вітчизняних і зарубіжних волонтерів, фондів, організацій, у тому числі й міжнародних, які надають посильну допомогу переселенцям. Так, за рахунок коштів, які надають деякі зарубіжні країни, реалізуються конкретні проекти із забезпечення внутрішньо переміщених осіб усім необхідним, починаючи від медикаментів і закінчуючи житлом.

У коледжі постійно проводяться інформаційно-просвітницькі години та культурно-масові заходи: Workshop «Я – майбутній профі»; захід «Посвята в студенти» та конкурс «Коледж.Шанс.UA»; загальноколеджний захід до Дня Гідності і Свободи «Революція гідності. Ціна свободи» та відкриті засідання інформаційно-аналітичного майданчику; спортивні свята, які згуртовують студентську молодь: «З Україною в серці спорт прославляємо», «Непохитні Вітчизни сини», «Храм оптимізму і бадьорості», Міжнародний день студентського спорту з іграми, розвагами, туриськими естафетами тощо.

Для підвищення психологічної культури всіх учасників педагогічного процесу психологічна служба коледжу пропонує тематичні групові заняття: «Крокує першокурсник», тайм менеджмент, «Як пережити іспити без стресу», «Вільне спілкування» тощо.

Викладачам пропонується співпраця у підготовці та проведенні кураторських годин та інших видів роботи на теми, визначені планом соціально-гуманітарної роботи коледжу: групові консультації «Самодопомога при психологічній травмі»; «Вплив ЗМІ на формування світогляду людини та її поведінку» (дослідження способів психологічного маніпулювання і впливу викривленої інформації на психіку людини); розвивальні групові заняття «Крок назустріч...» (вивчення особистісних якостей студентів, їхніх морально-етичних позицій, духовних інтересів і прагнень; розвиток навичок рефлексії та самопізнання; робота з труднощами особистісної самоідентифікації); зустрічі з працівниками реабілітаційних і психологічних центрів міста (формування здорового способу життя; профілактика алко-, нарко-, ігрової та інших залежностей; формування усвідомленого батьківства).

Важливим аспектом соціально-гуманітарної роботи коледжу є діяльність «Центру молодіжних ініціатив», на засіданнях якого виокремлюють нагальні питання інклюзивної освіти, роботи зі студентами-переселенцями, або тими, хто потребує додаткової уваги.

Лисичанський педагогічний коледж долучився до всесвітньої програми «Активні громадяни» (представник: викладач коледжу Ляшенко К.І.), яка має за мету сприяти соціальному розвитку, головною рушійною силою якого виступають самі громади. Мета програми – створити світ, у якому люди мають можливість мирно й ефективно взаємодіяти з іншими задля сталого розвитку своїх громад (Тернопіль).

На базі Лисичанського педагогічного коледжу проводяться зустрічі з представниками гуманітарних місій, зокрема Міжнародної гуманітарної організації АСФ («Action Contre la Faim») в Україні. «Дивитись, слухати, спрямовувати» – такі ключові принципи надання першої психологічної

допомоги людям, які знаходяться у стані фрустрації. Гості провели змістовний практикоорієнтований тренінг з основ надання першої психологічної допомоги людям у різних критичних ситуаціях, особливо, в ситуації бойових дій, коли люди вимушено стають переміщеними особами, біженцями, втрачають рідних, друзів, житло і стикаються з проблемами, які, на перший погляд, не мають вирішення.

Протягом тренінгової програми учасники під керівництвом досвідчених психологів обговорювали кризові моменти, з якими може зустрітись кожна людина; виявляли принципи дій та правила «активного слухання» у критичних ситуаціях; аналізували фрази, яких краще уникати при наданні першої психологічної допомоги, активно дискутували на тему пошуку зовнішніх і внутрішніх ресурсів, які допомагають долати стрес. Зустріч відбувалась в активному форматі моделювання і вирішення реальних життєвих ситуацій, їх активному подальшому обговоренні та рефлексії.

Такий серйозний досвід спілкування освітян коледжу з представниками міжнародних гуманітарних місій у навчальному закладі став одним з перших кроків до усвідомленого розуміння необхідності в психологічних знаннях, уміннях і навичках для кожного фахівця, незалежно від наявності професійної психологічної освіти. Кожен учасник тренінгу зрозумів, що життя іноді диктує такі вимоги, вирішення яких можливо лише завдяки наявності досвіду міжособистісного спілкування в критичних ситуаціях.

Плідною стала зустріч з керівником осередку Громадської організації «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій» Лесною О. та представником благодійної акції «Мальтійська служба допомоги Україні» Голишевою О., які провели для коледжан практикоорієнтований тренінг з основ надання першої долікарської допомоги, зокрема і для осіб які тимчасово переміщені із зони АТО. Дуже важливо, щоб якомога більше людей володіли елементарними знаннями з надання долікарської допомоги.

Зустріч відбувалась в активному форматі моделювання реальних життєвих ситуацій. Викладачі та студенти коледжу мали змогу показати знання

і вміння швидко й організовано реагувати у наданні першої долікарської допомоги постраждалим. Протягом тренінгової програми учасники під керівництвом досвідчених тренерів обговорювали кризові моменти, з якими може зустрітись кожна людина.

Допомогти студентам-переселенцям звикнути до інших умов життя, сприяти швидкої адаптації до нового соціально-культурного середовища можливо тільки за умови співпраці навчального закладу і сім'ї. Адміністрація та викладачі коледжу організують роботу з батьками: індивідуальні, групові консультації; тренінги; семінари; спільні заходи за участі студентів і дорослих (свята, майстер-класи), творчі проекти. Основна робота батьків – уміння слухати і чути дітей, коли вони говорять про свої стани, страхи, розповідають сни. На заняттях батьки діляться своїми думками щодо допомоги рідним, знахідками та проблемними питаннями.

Позитивний результат може бути досягнутий лише завдяки загальній, інтегрованій, спільній діяльності в області полікультурної освіти. Це є неодмінною умовою для надання ефективної допомоги, підтримки життєвого самовизначення особистості студента-переселенця у соціальному просторі, його адаптаційної орієнтації у новому полікультурному середовищі, бо тільки згуртований колектив, друзі зможуть забезпечити повноцінний розвиток та навчання таких дітей.

Завдяки цілеспрямованій роботі адміністрації коледжу (директор Міненко Г.М.), викладацького складу студенти, які знаходилися у стані фрустрації пройшли успішно адаптацію і подолали дискомфорт. Вони набувають почуття гордості за те, що впоралися зі складною ситуацією, яка сталася в їхньому житті.

Нагальним залишається питання толерантності в суспільстві та адаптації внутрішньо переміщених осіб. Необхідно окреслити напрямки просвітницької роботи психологічної служби серед молоді, важливість розуміння інформаційної психологічної безпеки, формування громадянської позиції сучасного висококваліфікованого фахівця.

Список використаних джерел

1. Комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF>. **2. Мацко Л. А.** Основи психології та педагогіки : навч. посіб. / Л. А. Мацко, М. Д. Прищак. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 158 с. **3. Психология адаптации личности** / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. – 479 с. **4. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек.** / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.